

Öner, Ş. (2020). Küresel Pandemi (COVID-19) ve Kent Yönetimlerinin Tepkisi: Londra Belediyesi Örneği. *Social Sciences Research Journal*, 9 (4), 75-94.

Küresel Pandemi (COVID-19) ve Kent Yönetimlerinin Tepkisi: Londra Belediyesi Örneği

Serif Öner
serifoner@balikesir.edu.tr
0000-0002-9446-7394

Öz

Toplumlar arası ilişkilerde ticaret, din, savaş vb. etkenler belirleyici olmuştur. Yaşayan bir organizma olarak kentler toplumların edindikleri birikimlerin dağıtım üssüdür. Kentler aynı zamanda salgın tehditlerinin de en yoğun yaşandığı yerleşimlerdir. Günümüzde yaşanan küresel COVID-19 pandemisinin birincil düzeyde kent yaşamını etkilediği düşünüldüğünde dünden bugüne değişen bir şey olmadığı görülmektedir. Toplumları sosyo-ekonomik açıdan değişim ve dönüşüme zorlayan salgın gerçeği bugün de ayırım yapmaksızın insan kayıplarına yol açmaya devam etmektedir. Konunun tek trajik olan kısmı ise insan kayıpları ve yıkımlar değildir. Tarihte görüldüğü üzere salgın aynı “coğrafi ayak izi” üzerinde yolculuk yapmakta ve yine kent halkını tehdit etmektedir. Londra sanayi devriminin merkezi olarak hafızalarda yer edinmekle birlikte dünya salgın tarihinin yıkıcı etkilerini yaşayan bir yerleşim yeridir. İngiltere, WHO verilerine göre COVID-19 salgının Avrupa’daki merkez üssü konumundadır. Bu veri çalışmamızı yönlendiren birincil etken olmuştur. Londra ise tarihte yaşadığı Black Death ve İspanyol gribi süreçleri ile bir kez daha yüzleşmiş bulunmaktadır. Geçmişten günümüze salgının güzergahı ve gerekçeleri benzerlikler gösterdiği gibi mücadele yöntemleri de yakın görünmektedir. Ancak günümüzdeki teknolojik imkanların salgınla mücadele açısından önemli avantajlar sağladığı görülmektedir. Önemli olan nokta ise klasik kent hizmetlerinin sunumuna uyarlanan dijital aktörlerin salgın sürecinde de fark yaratıcı biçimde alanda kullanılmasıdır. Bu çalışmada Londra’nın 21. Yüzyılın Vebası olmaya şimdiden aday olan COVID-19 pandemisi ile mücadele yöntemleri ele alınmakta ve kent yönetiminin tecrübeleri aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Kent, Yerel Yönetimler, Londra

Global Pandemic (COVID-19) and the Response of City Governments: Example of the City of London

Abstract

Factors such as trade, religion and war have been decisive in inter-communal relations. Cities, as living organisms, are the distribution base of society's accumulation. Cities are also the places that are most exposed to epidemic threats. Considering that today's global COVID-19 pandemic affects urban life at a primary level, it is seen that nothing has changed from past to today. The epidemic incident that forces societies to change and transform socio-economically continues to cause human loss without any elimination. The only tragic part of the epidemic is not human loss and destruction. As seen in history, the epidemic travels on the same "geographic footprint" and again threatens the city people. Although London is renowned as the center of the Industrial Revolution, it is a city that experiences the destructive effects of world epidemic history. According to WHO data, UK is the epicenter of the COVID-19 outbreak in Europe. This data was the primary factor driving our study. London is once again faced with the outbreak processes like the Black Death and the Spanish flu as it experienced in history. While the route and reasons of the epidemic are similar from past to present, fighting mechanisms also seem similar. However, it is seen that today's technological opportunities provide important

advantages in terms of combating epidemic. The important point is using the digital actors adapted to the provision of classical city services in a different way in the epidemic process. In this study, methods of London city to combat the COVID-19 pandemic, which is already a candidate to be the Black Death of the 21st Century, are discussed and the experiences of the city administration are conveyed.

Keywords: COVID-19, City, Local Government, London city

Giriş

2019 yılının son günlerinde Çin’de ortaya çıkan ve kısa zamanda tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi, tıp alanındaki “pandemi, virüs, bakteri, entübe, sürveyans, influenza, semptom, asemptom, sosyal izolasyon, sosyal mesafe vb.” kavramları gündelik yaşam dilimize kattı. Pandemi yönetsel mekanizmalar açısından da yeni kurumlar ortaya çıkardığı gibi var olan kurumsal yapıları görünür kıldı. Örneğin Dünya Sağlık Örgütü (WHO) pandemi sürecinin uluslararası düzeyde öne çıkan kurumu olarak dikkati çekerken, pandemi konusundaki tavırları dolayısıyla Avrupa Birliği’nin (AB) kurumsal yapıları üye ülkeler tarafından ağır eleştirilere uğramış AB içinde ortaya çıkan bu durum AB’ye Brexit’den sonra ikinci darbe olarak nitelenmiştir. Ülkemizde ise 10 Ocak 2020’de Sağlık Bakanlığı bünyesinde oluşturulan “Koronavirüs Bilim Kurulu” sürecin izlenmesi konusunda öne çıkan kurum olmuştur.

Tarih boyunca salgınlarla mücadele etmek zorunda kalan insanlık için COVID-19 pandemisi bir kere daha bu tür salgınlara hızlı şekilde yanıt vermek ve önlemek için daha hazırlıklı olunması gereğini ortaya koymuştur (Vercouteren (2020), “Combating COVID-19”, 02.06.2020). Beklenildiği gibi başta ekonomi olmak üzere toplumsal, sosyal, siyasal, yönetsel, teknolojik, psikolojik vb. etkileri açısından COVID-19 insanlık tarihinin en büyük kriz dönemlerinden biri olarak anılmaya aday görünmektedir. COVID-19 pandemisi’nin proaktif yönetsel yaklaşımlar açısından daha şimdiden COVID-19 öncesi (C-19.Ö) ve COVID-19 sonrası (C-19.S) şeklinde yeni bir paradigma getirdiği söylenebilir.

Salgın yaşamları ve geçim kaynaklarını yok etmektedir. Ancak salgının insanların refahı ve kentsel yaşam alanı üzerindeki etkilerini tahmin etmek henüz mümkün değildir. Krizin üstesinden geldikten sonra yıllar değil aylar içinde bazı yerleşik davranışları ve politika varsayımlarını değiştirip değiştirmediğini keşfedeceğiz (Barton, 2020: 2). Bu çerçevede COVID-19 sonrası kent ölçeğinde yaşanacak değişimlerin göstergesi kuşkusuz salgın sırasında kentlerin verdikleri tepkiler olacaktır. Neo-liberal politika araçlarının yerel ölçeğin sosyo-ekonomik ve politik süreçlerine bir anlamda dayattığı/zorladığı “yerelleşme” olgusu, kuşkusuz bu değişimden etkilenecektir veya bu yönde öngörüler geliştirme ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Refah devleti alışkanlıkları ile neo-liberal politika refleksleri arasında sıkışmış günümüz kent yönetimlerinin “viral yönetsel değişim çağı”nın temel yönetsel araçlarından biri olacağına dair güçlü beklentimiz çalışmanın motivasyonu olmuştur.

Çalışmamızda İngiltere ve Londra birkaç nedenden dolayı tercih edilmiştir. Birincisi, insanlık tarihini derinden etkileyen sanayi devrimine tanıklık eden yerleşimlerinden olan Londra, yüzyılımızda yaşanacak olası değişimlere yol açması muhtemel pandemi sürecini de etkin şekilde yaşamaktadır. İkincisi, İngiltere bugün itibarıyla (Temmuz 2020) COVID-19 sürecinde Avrupa ölçeğinde en fazla vaka ve ölü sayısının elde edildiği ülkedir. Üçüncüsü, Londra tarihsel süreçte bilinen kara ölüm, kolera vb. salgınları güçlü biçimde yaşayan bir kent olmuştur. Dördüncüsü, İngiliz Hükümetinin pandemiyi başlangıcında önerdiği “sürü bağışıklığı” modelinin toplumda sert tepki çekmesinin ironik bir karşılığı olsa gerek, Başbakan Boris Johnson’ın salgına yakalanmış olması ile konunun biraz da trajik yansıması dikkatimizi çekmiştir. Bu açıdan çalışmada Londra kent yönetiminin mevcut potansiyelini ve COVID-19 sürecinde aldığı tedbirleri “literatür incelemesine dayalı tarama yöntemi” kullanarak “süreç analizi” olarak yansıtmaya çalışacağız.

Tarihsel Süreçte Büyük Salgınlar

İnsanlık tarihi boyunca savaşlar, ticaret ve din olgularının belirleyiciliği temelinde artan toplumlar arası ilişkiler sosyo-kültürel gelişimi olumlu yönde etkilemekle birlikte, yine bu olgular sayesinde iletimi kolaylaşan hastalıklar/salgınlar ise insanlığın büyük kayıplar yaşamasına, tarihin seyrinin değişmesine ve zaman zaman uygarlıkların sonunun gelmesine neden olmuştur (Jarvis (2020), “20 of the Worst Epidemics and Pandemics in History”, 23.06.2020). Salgınlar insanlık tarihi kadar eski olmakla beraber 19. yy’dan sonra ticaretin ve taşımacılığın gelişmesiyle birlikte küresel anlamda daha geniş etkiler yaratmıştır (Kelley ve Dodgson, 2000: 215).

Yazılı tarihe yansıyan hastalıklar içinde özellikle veba salgınları toplumsal kesimlerde derin tahribata yol açmıştır. MÖ 430’da yaşanan ve dört yıl süren Atina Vebası’nda, kent nüfusunun dörtte biri; 541-750 yılları arasında Mısır ve İstanbul’da tanımlanan Justinian Vebasında kent nüfusunun % 40’i; 14. Yüzyıldaki Veba

(Black Death) salgınında ise (Resim 1) Avrupa nüfusunun yaklaşık % 50-60'ının (Black (2019), "What Was the Black Death?", 23.06.2020) Dünya çapında ise toplam 75 milyon kişinin hayatını kaybettiği kayıtlara geçmiştir (Samal, 2014: 166).

Resim 1. Black Death İllustrasyonları

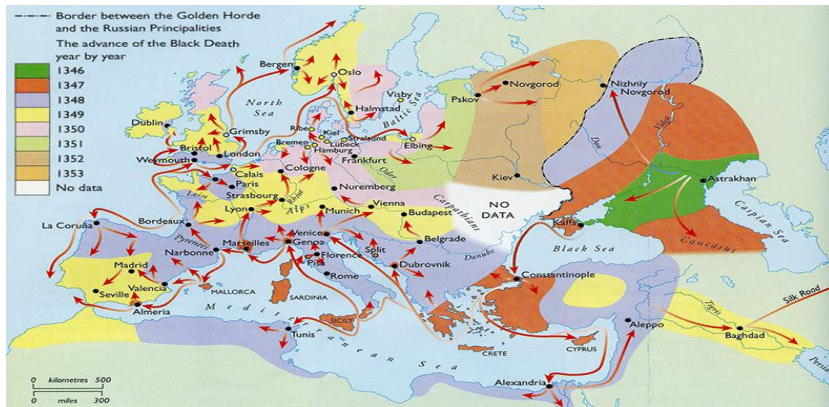
Kaynak: <https://thoughtco.com/how-to-avoid-the-plague->, Erişim Tarihi:26.06.2020.

Hunlarla başlayan çiçek hastalığının erken bir görünümü olarak çıktığı kabul edilen Antonine Vebası'nın Çin üzerinden gelen ticaret gemileriyle Roma'ya taşındığı ve salgın ile ilk temasın Galya ve Ren Nehri boyunca konuşlanan Roma ordusu birlikleri tarafından sağlandığı bilinmektedir (Horgan (2019), "Antonine Plague", 26.06.2020). Salgın sırasında Roma İmparatorluğu'nda yaşayan 75 milyon insanın yaklaşık % 5-10'unun hayatını kaybettiği düşünülmektedir (Watts (2020), "What Rome Learned", 26.06.2020).

Çin ve Hindistan kökenli olduğu ve ticaret yolları üzerinden Avrupa'ya ve Bizans İmparatorluğu'na ulaştığı düşünülen bir başka salgın olan Justinian Vebası, yaşandığı dönemde bazı kesimlerce bilimsel olmayan bir algıyla insanların ruhların ve tanrıların gazabını hak edenlere verdiği bir hastalık olarak tanımlanmıştır (LePan (2020), "Visualizing the History of Pandemics", 23.06.2020). Yaklaşık üç yıl boyunca devam eden salgın sırasında günde 5-10 bin kişinin öldüğü, bu durumun ciddi bir işgücü eksikliğine neden olduğu ve bu nedenle imparatorluğun ekonomik ve askeri açıdan baskı altında kaldığı bilinmektedir (North (2013), "The Death Toll of Justinian's Plague", 26.06.2020).

14. yüzyılda Avrupa'da meydana getirdiği yıkımlar ve kayıplar dolayısıyla günümüzde de dikkat çeken ve Kara Ölüm (Black Death) olarak anılan Veba Salgınının (1346-1353) Çin'de (Qinghai Platosu) ortaya çıktığı genel kabul görmekle birlikte bazı araştırmalarda salgının Hazar Denizi'nin kuzeybatı kıyılarından güney Rusya'ya kadar uzandığı bozkır bölgesinde başladığı ileri sürülmektedir (Benedictow (2005), "The Black Death", 26.06.2020). Dünya nüfusunun yaklaşık 1/3'ünün hayatına mal olduğu düşünülen Black Death, ticaret yollarının önemli geçiş noktaları olan Sicilya, Venedik ve Marsilya limanları üzerinden Avrupa'da hızla yayılmış ve nüfusun yaklaşık %20-30'u hayatını kaybetmiştir. Kaynağı neresi olursa olsun Avrupa'da meydana getirdiği ekonomik, sosyal, siyasi yıkımlar ve etkiler dolayısıyla veba salgınının tarihi kayıtlara geçen Kara Ölüm (Black Death) ismini fazlasıyla hak ettiğini göstermektedir (Resim 2).

Resim 2. Black Death/Kara Ölümün Ayak İzi

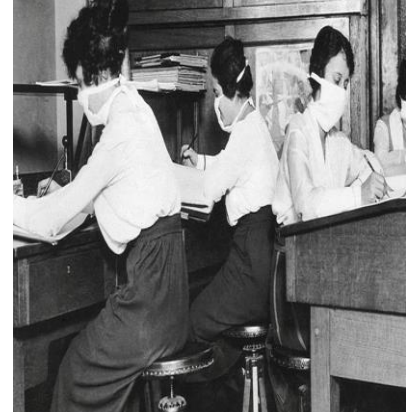
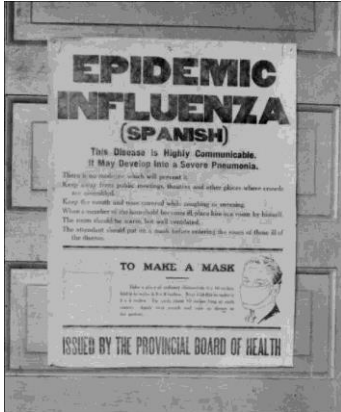
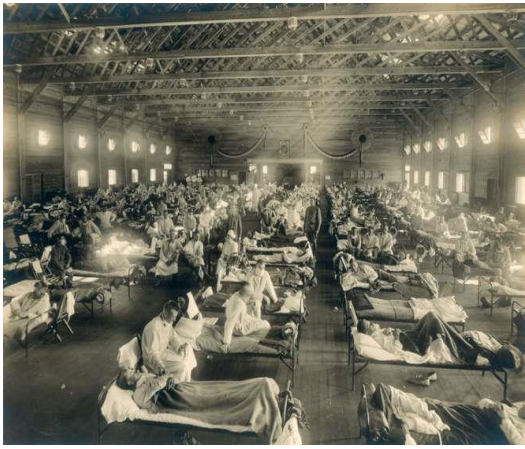

Kaynak: (Benedictow (2005), "The Black Death", Erişim Tarihi: 26.06.2020.

Çin kıyılarında ticaret gemileriyle ve Orta Doğu'da Mekke'ye giden hacılar tarafından taşınan Kolera Salgını, dönemin koşulları içinde emperyalizm, ticaret, askeri çatışma ve göç (örn. Köle ticareti) yoluyla sağlanan yoğun insan etkileşiminin önemli bir sonucudur (Kelley, Dodgson., 2000: 226). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre her yıl dünya çapında 21.000 ila 143.000 kişinin ölümüne sebep olduğu tahmin edilen Kolera, insanlığın karşılaştığı en önemli salgınlardan biri olarak tarihe geçmiştir. 1816-1966 yılları arasında 7 ayrı dönemde yaşanan kolera salgınında yaklaşık 2 milyon, toplamda ise 1889-2009 arasında yaklaşık 50 milyon kişi yaşamını yitirmiştir (Samal, 2014: 167-168).

1918-1919 yılları arasında dünyaya yayılan bir grip salgını olmasına rağmen tam olarak nereden kaynaklandığı tanımlanamamış olan (Miller (2020), "6 of the Worst Pandemics in History", 23.06.2020) ancak etkileri ve bıraktığı tarihsel izler açısından günümüz COVID-19 sürecinde (Black Death ile birlikte) en çok konuşulan tarihi salgınlardan olan İspanyol Gribi'nde yaklaşık 40 ile 70 milyon kişinin hayatını kaybettiği yaklaşık 500 milyon kişinin etkilendiği düşünülmektedir (Samal, 2014: 168). İspanyol Gribi'nin ortaya çıktığı 1. Dünya Savaşındaki çarpışmalarda ölen kişi sayısının yaklaşık 17 milyon olduğu düşünüldüğünde söz konusu salgının toplumlar üzerinde bıraktığı etki daha anlaşılır olmaktadır (Resim 3).

Resim 3. İspanyol Gribi Vaka ve Önlemler

Kaynak: <https://britannica.com/event/Erişim> Tarihi:26.06.2020.

İlk olarak Amerikan eşcinsel topluluklarında gözlenmiş olmakla birlikte, 1920'lerde Batı Afrika'dan gelen bir şempanzeden geliştiği düşünülen AIDS (HIV) 20. yüzyılın sonlarında bir salgın halini almıştır. On yıllardır bilinmesine rağmen tedavisi bulunamayan AIDS hastalığından 1981'den günümüze yaklaşık 25-35 milyon kişinin hayatını kaybettiği belirtilmektedir (LePan (2020), "Visualizing the History of Pandemics", 23.06.2020).

2002 yılında Güney Çin'in Guangdong eyaletinde tanımlanan SARS koronavirüsü'nün (SARS-CoV) yarasalar ile başladığına kedilere ve daha sonra insanlara yayıldığı düşünülmektedir. Dünya genelinde 26 ülkede görülen SARS hastalığının 8.098 kişiye bulaştığı ve hastalık nedeniyle 774 kişinin hayatını kaybettiği kayıtlarda yer almıştır (SARS Basics Fact Sheet, 23.06.2020).

2009 Mart ayı ortalarında Meksika’da ortaya çıkan Dünya’da yaklaşık 700 milyon insanı etkilemesi ve 18.500 kişinin ölümüne sebep olması ile dikkat çeken hastalık H1N1 (Swine Flu - Domuz Gribi) olarak tanımlanmıştır (Jarus (2020), “20 of the Worst Epidemics and Pandemics in History”, 23.06.2020).

Tarihte ilk kez 1976’da Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki Ebola Nehri yakınında keşfedilmiş olmakla birlikte EBOLA’nın 2013 yılı sonunda Gine’de görülmesi ile Dünya salgın tarihi kayıtlarına girmiştir. BM Güvenlik Konseyi 18 Eylül 2014’de EBOLA salgınına “uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu” tespitinden hareketle üye ülkeleri krizle mücadele etmek için küresel kaynakları bir araya getirmeye çağıran bir karar kabul etmiştir (<https://un.org/press/en/2014/> 23.06.2020). EBOLA virüsünün Avrupa ülkeleri ve ABD dahil olmak üzere yedi ülkeye yayılarak 11.310 kişinin ölümüne neden olduğu bilinmekle birlikte birçok vaka bildirilmediği için enfeksiyon ve ölümlerin sayısı hakkında gerçek bir rakamın tespit edilmesinde zorluklar yaşanmış ve resmi olarak 28.616 vaka bildirilmiştir.

2012 yılında Orta Doğu Solunum Sendromu (MERS-CoV) olarak adlandırılan Suudi Arabistan kökenli yeni bir koronavirüs salgınına rastlanılmıştır. Kökenleri tam olarak anlaşılamamış olmakla birlikte virüsün yarasalardan kaynaklandığı, daha sonra develere ve onlardan insanlara bulaştığı tespit edilmiştir. MERS-CoV, enfekte olmuş bir kişinin bakımı veya enfekte olması ile yakın temas yoluyla hasta insanlardan başkalarına yayılmıştır. Keşfinden bu yana 2.500 kişiye MERS-CoV teşhisi konulmuş, hastalık nedeniyle 850’den fazla kişi ölmüştür (Major Epidemics of the Modern Era, 23.06.2020).

1347’de Avrupa’ya gelen küresel Veba Salgını ile yine Çin’in Wuhan kentinde Aralık 2019’da ortaya çıkan COVID-19 pandemisi’nin 686 yıl sonra izlediği güzergah arasındaki aynılık salgının “trajik ayak izini” ortaya koymaktadır. İlk COVID-19 vakası (SARS-CoV-2) 31 Aralık 2019’da WHO Çin Ülke Ofisi tarafından Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde kayıtlara geçti (Lewnard ve Lo, 2020: 631). WHO tarafından SARS-CoV-2 hastalığı yeni keşfedilen bir koronavirüsün neden olduğu bulaşıcı hastalık olarak tanımlandıktan sonra; 30 Ocak 2020’de WHO tarafından “Küresel Halk Sağlığı Acil Durum” (PHEIC) ilan edildi; 11 Şubat 2020’de hastalığın ismi “COVID-19” olarak açıklandı; 11 Mart 2020’de COVID-19 küresel pandemi/salgın olarak ilan edildi. WHO’nun pandemi’ye ilişkin söz konusu karar süreçleri ve özellikle hastalığı salgın ilan etmesinde geç kaldığı savunulmuş ve bu durum hastalığın önemli ölçüde hafife alındığının göstergesi olarak eleştirilmiştir (Freedman, 2020: 25).

Londra Kent Tarihinde Salgınla Mücadele

İnsanlık tarihinin temel kırılma noktalarından olan ve bu yönüyle Dünyayı sonsuza dek değiştiren Sanayi Devrimi’nden etkilenen ilk şehir Londra olmuştur (Rabon (2018), “London and the Industrial Revolution”, 22.06.2020). Londra’nın sanayi devrimi ile öne çıkması kenti yönetim modelinden yapılaşma süreçlerine kadar geniş bir çerçevede değişime zorunlu kılmıştır. Dünya tarihi açısından değişim ve dönüşüm odağı olarak sayılabilecek bir kent olmasının yanında Londra kenti; veba, kolera ve grip salgınları ile önemli tecrübeler, acılara, sosyo-ekonomik yıkımlara ve yoğun insan kayıplarına tanıklık etmiştir.

Londra bilinen ve tarihsel kayıtlara yansıyan ilk salgın deneyimini 1347’de Çin’den Avrupa’ya uzanan ve 1348 sonbaharında Kara Ölüm (Black Death) ile yaşamış, 18 ay süren salgında 40.000 kişinin öldüğüne ilişkin tahminler kayıtlara geçmiştir. Arkeologlar tarafından döneme ait kazılarda üst üste yığılmış bulunan ceset kalıntıları 1350 yılına kadar Londra’da etkili olduğu görülen salgının boyutunu gösteren en önemli delillerden sayılmaktadır (“London plagues”, 26.06.2020).

1665-1666 arasında yaşanan, İngiltere’ye Hollanda üzerinden ticaret gemileriyle gelen ve enfekte olan sıçanlar aracılığıyla yayıldığı düşünülen Londra Büyük Vebası (Great Plague of London), Londra kent nüfusunun %20’sinin ölümüne yol açmış, insan ölümleri arttıkça ve insanlar zorunluluktan toplu mezarlara gömülmeye başladıkça hastalığın sebebi olarak gösterilen yüz binlerce kedi ve köpek katledilmiş; buna rağmen hastalık Thames nehri aracılığıyla gerçekleşen ticari faaliyetlerle yayılmaya devam etmiştir (Miller (2020), “6 of the Worst Pandemics in History”, 23.06.2020). Veba görülen evler mühürlenip kapılarına kırmızı boyalı haç asılmıştır. Ölenlerin büyük çukur adı verilen (Aldgate ve Finsbury Tarlaları) alanlara toplu şekilde gömülme manzaralarının yaşandığı salgın sırasında (Resim 4) kent kayıtlarına göre Londra’da yaklaşık 100.000-460.000 kişi hayatını kaybetmiştir (Johnson (2017), ”The Great Plague”, 26.06.2020; Morrill (2020), “Great Plague of London”, 26.06.2020).

Resim 4. The Great Plague İllustrasyonları

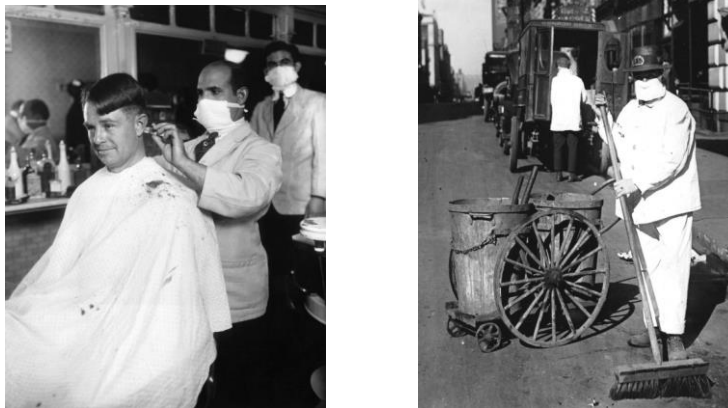
Kaynak: <https://londonist.com/london/history/Erişim Tarihi:26.06.2020>.

Londra, İngiltere tarihinde yaşanan salgınlarda en fazla ölüm sayısının ulaşıldığı kent olarak öne çıkmıştır. 1831-1866 arasında yaşanan kolera salgınlarında Londra’da toplam 35.746 kişi ölmüş, 1871-1880 arasında yaşanan ishal salgınında da yüksek ölümler görülmüştür. Londra’da yaşanan kolera salgını iki temel nedene dayandırılmıştır. Birincisi su ve kanalizasyon sisteminin etkin kullanılmaması, ikincisi ise, kent nüfusunun yoğunluğudur. İngiltere’deki diğer kentlerde olduğu gibi Londra’da geniş ve yaygın su ve kanalizasyon sistemi bulunmasına rağmen hane halkına temiz su temin edilmemesi kolera ve ishale bağlı ölümlere yol açmıştır (Davenport, Satchell, Taylor, 2018: 418, 426, 428).

1801’den 1851’e kadar fabrikalar iş arayan yeni sakinleri kırsal alandan kente çektiği için kentin nüfusu ikiye katlanmış ve 18. yüzyılın ortalarında Londra’nın nüfusu 750.000’e ulaşmıştır. Artan kent nüfusu yoksul vatandaşların yoğun olarak yaşadığı gecekonduların yaratılması ve bu yerleşimlerde uygun hijyen ortamlarının olmaması 1832’den 1866’ya yaşanan kolera salgınları sırasında hastalığın yayılmasında belirleyici olmuştur (Rabon (2018), “London and the Industrial Revolution”, 22.06.2020).

Londra, Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru ortaya çıkan İspanyol Gribi ile de karşılaşmış, alınan tedbirlere rağmen (Resim 5) kentin özellikle sanayileşmiş kuzey yerleşimlerinde İngiltere’nin diğer tüm şehirlerinden daha fazla ölüm yaşanmıştır (Reid, 2005: 33). Virüsle başa çıkmak için alınan izolasyon önlemleri kapsamında; tiyatrolar, dans salonları, kiliseler ve diğer toplanma yerleri kapatılmış; halka tuzlu su gargarası önerilmiş; sokaklar ve binalar dezenfektanla temizlenmiş ve insanlar tıbbi maske takmaya başlamıştır. İspanyol gribi sırasında Londra’da alınan tedbirler bugün COVID-19 ile nasıl başa çıkacağımızla ilgili bazı önemli dersler vermektedir (Elvery (2020), “London Coronavirus: Spanish Flu Infected”, 26.06.2020).

Resim 5. Londra’da Salgın Önlemleri

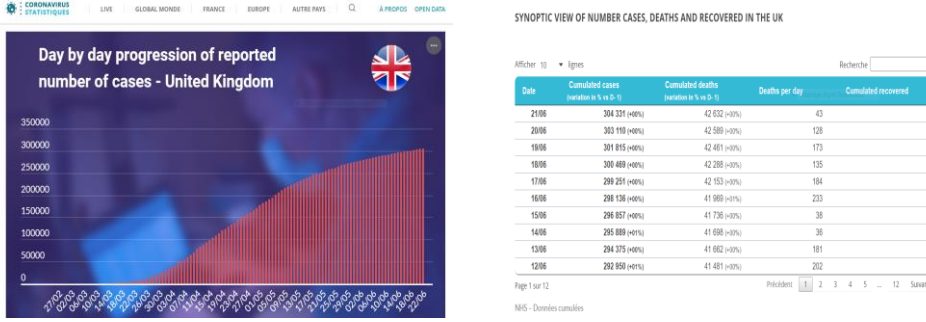
Kaynak: <https://bbc.com/news/in-pictures-52564371>, Erişim Tarihi: 26.06.2020.

Londra Kentinde COVID-19 Mücadele Süreci

İngiltere’de ilk 2019-nCoV (COVID-19) enfeksiyon vakası 31 Ocak 2020’de York kentindeki bir otelde kalan iki Çinlide tespit edilmiştir. İlk vaka açıklamasından sonra yaşanan vaka artışları üzerine Sağlık Bakanlığı, Koronavirüs salgınına İngiltere için “ciddi ve yakın bir tehdit” ilan etti (Duddu (2020), “Coronavirus: COVID-19 UK”, 15.05.2020). İngiltere Başbakanı Boris Johnson 23 Mart’ta Koronavirüs hastalığı ile mücadele için kısıtlayıcı önlemler alındığını, salgının yavaşlatılmasının şu anda hükümetin en büyük önceliği olduğunu ve Britanyalıların hastalıktan endişe etme hakkı bulunduğunu söyledi. Hükümetin virüs salgınına öncelikleri arasında göstermesi ve bu konuda tedbirler açıklamasının sonrasında belki de salgının boyutlarının insanlar tarafından anlaşılmasını kolaylaştıracak ve farkındalığı güçlendirecek bir gelişme olarak, İngiltere Başbakanı Boris Johnson’ın COVID-19 testi (27 Mart) pozitif çıktı ve Londra’da bir hastanede tedavi altına alındıktan sonra 12 Nisan’da taburcu edildi (<https://theguardian.com/politics/2020/apr/15.05.2020>).

İngiltere’de Ulusal Sağlık Kurumu (National Health Service-NHS) tarafından COVID-19 pandemi sürecinde toplam vaka, toplam ve günlük hayatını kaybeden sayılarına ilişkin düzenli görsel ve sayısal veri paylaşımı yapılmaktadır (Resim 6). Çalışmanın hazırlandığı sırada (Temmuz 2020) İngiltere, Avrupa Kıtasında COVID-19 vakasının en çok görüldüğü birinci ülke konumundaydı.

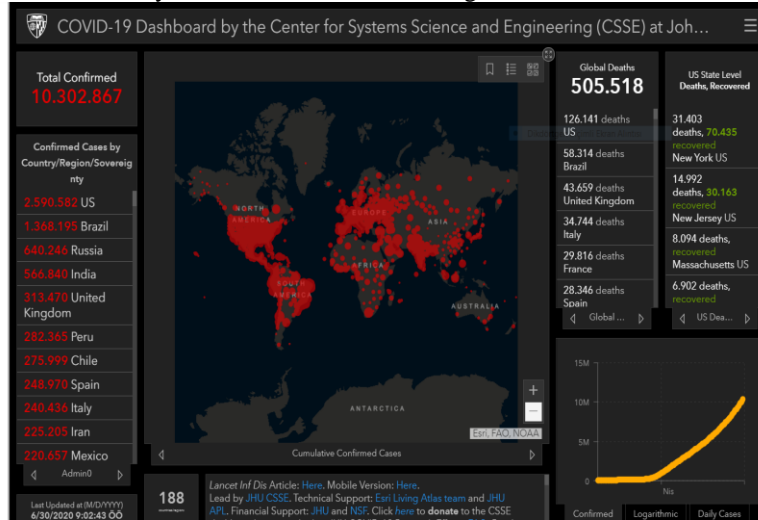
Resim 6. COVID-19 İstatistikleri

Kaynak: <https://www.coronavirus-statistiques.com/stats-pays/covid-19-cases-uk/> Erişim Tarihi: 22.06.2020;
<https://www.gov.uk/government/organisations/department-of-health-and-social-care>, Erişim Tarihi: 22.06.2020.

Şu ana kadar Birleşik Krallıkta 313.470 vaka tespit edilmiş, 43.659 kişi Pandemiye bağlı nedenlerle hayatını kaybetmiştir. Avrupa’da İngiltere’den sonra İspanya’da 248.970, İtalya’da 240.436, Fransa’da 201.522, Almanya 195.042 kişiye hastalık teşhisi konulmuştur (Resim 7).

Resim 7. Dünya’da Güncel COVID-19 Bilgileri

Kaynak: <https://www.coronavirus-statistiques.com/stats-pays/covid-19-cases-uk/> Erişim Tarihi: 30.06.2020.

COVID-19’a bağlı nedenlerle İngiltere’den sonra Avrupa’da sırasıyla en fazla ölümlerin görüldüğü ülkeler ve sayıları şöyledir: İtalya 34.715, Fransa 29.781, İspanya 28.341, Belçika 9.732, Almanya 8.968. Haziran sonu itibariyle Londra’da bildirilen toplam COVID-19 vakası 27.483 olarak açıklanmıştır. Bugüne kadar Dünya’da

toplam 10.302.867 vaka tespit edilmiş, 505.518 kişi hayatını kaybetmiş bulunmaktadır (<https://data.london.gov.uk/dataset/26.06.2020>).

COVID-19 Dünyanın her yerinde öncelikle kentlilerin yaşam alışkanlıkları ve akışkanlıklarını önemli derecede etkilemiştir. Bu durum kentli vatandaşların yaşamsal ihtiyaçlarının sürdürülebilirliğinin sağlanmasından sorumlu olan kent yönetimlerinin de pandemi sürecinde çeşitli tedbirler almalarını zorunlu kılmıştır. Kent yaşamında yoğun kalabalıkların toplu biçimde bulunmalarını sağlayan kamusal alanların varlığı Pandemi sürecinde bütün dikkatleri ve süreç içinde alınacak tedbirlerin ana üssü olarak kentleri ön plana çıkarmıştır.

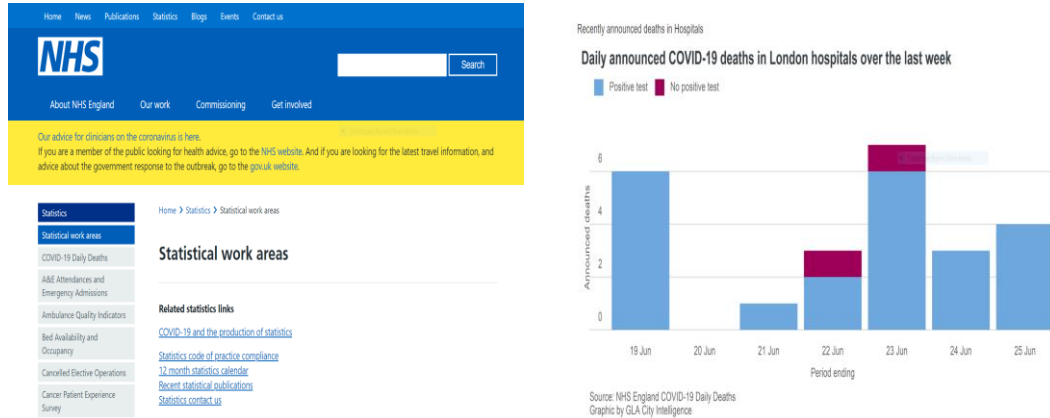
Sürdürülebilir kent yaşamı açısından; süreç hakkında bilgilendirme, ekonomi, istihdam, kent hizmetlerinin sunumu, çoğulcu kent yönetimi argümanları, çevre, kamusal alanların kullanımı, dezavantajlı toplumsal kesimler, sosyal ve kültürel dokunun gereği olan etkinlikler vb. olgular öne çıkmaktadır. Çalışmamızın bu kısmında söz konusu olgular ekseninde kent yönetimlerinin COVID-19 pandemisi sürecine verdikleri tepkileri/aldıkları önlemleri ele almaya ve mevcut resmi ortaya koymaya çalışacağız. Hazırlıksız yakalanan mevcut Pandemi sürecinden elde edilen kentsel deneyimlerin gelecek dönemlerde yaşanması muhtemel farklı ve/veya COVID-19'un türevi niteliğindeki süreçlere rehberlik etmesi beklentisine kaynaklık edeceği açıktır.

Salgın Bilgilendirme Süreçleri

Devletlerin ve yerel yönetimlerin pandemi sürecinde sergiledikleri politika uygulamalarının etkin ve anlık biçimde vatandaşlara iletilmesi ve geri bildirimler alınması noktasında mevcut enformatik ve teknolojik altyapı kapasiteleri önemli katkı sağlamıştır. Pandemi süreci bu noktada kent yönetimlerine mevcut dijital altyapı potansiyellerini ve erişilebilirliklerini test etme imkanı sağlamıştır. Pandemi sürecindeki deneyimler bir bakıma kent yönetimlerine “dijitalizm çağı”na ön hazırlık ve/veya test sürüşü yapma imkanı vermiştir.

Özellikle, bilgi, karar verme ve uygulama, yerel yönetimler için halk sağlığı acil durum yönetim mekanizmalarının oluşturulmasında ve yürütülmesinde hayati unsurlar olarak öne çıkmıştır (Gao ve Yu, 2020: 179). Londra Belediyesi COVID-19 pandemisine yönelik politika ve önceliklerini belirlemek üzere 20 Nisan-9 Haziran arasında çevrimiçi bir anket başlatmıştır. COVID-19 sürecine ilişkin vaka ve ölüm sayıları gibi resmi istatistikler, hem NHS hem de Londra kent yönetimi tarafından resmi web sayfaları üzerinden günlük olarak ilan edilmeye başlanmıştır ve halen sürdürülmektedir. Londra Belediyesi, web sayfasında “Coronavirus (COVID-19) news feed” linki üzerinden Büyük Londra bölgesindeki hastanelerdeki vaka ve ölüm sayılarını günlük olarak yayınlamaktadır. Bu yolla hem vatandaşların bilgi edinme hakkının resmi makamlarca anlık olarak yerine getirildiği, hem de kent halkında pandemi konusunda farkındalık oluşturulmaya/geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir (Resim 8).

Resim 8. COVID-19 Veri Paylaşımı

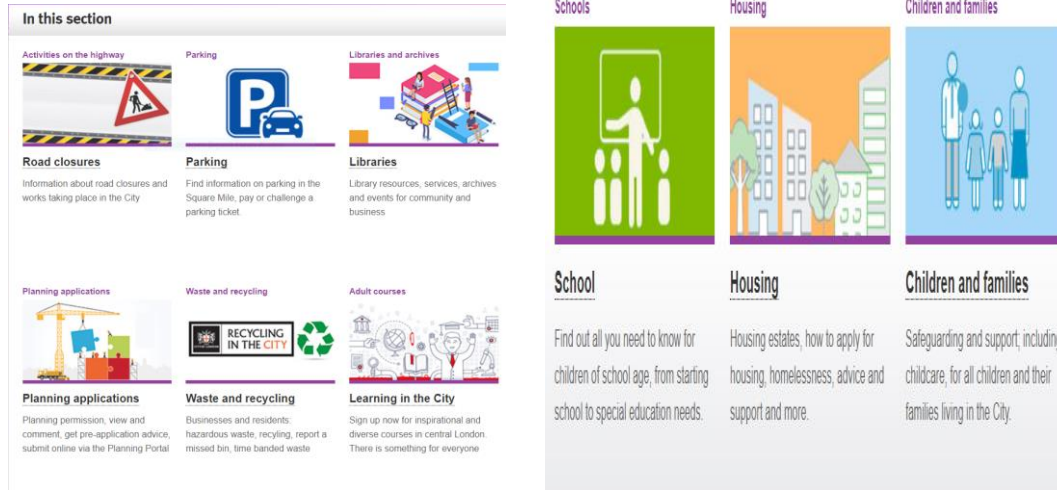
Kaynak: <https://england.nhs.uk/statistics/22.06.2020>.

Londra Belediyesi, web sayfası üzerinde oluşturduğu çeşitli linkler aracılığı ile pandemiye ilişkin bilgilendirme ağını olabildiğince erişilebilir kılmayı hedeflemiştir. Bu çerçevede COVID-19 hakkında vatandaşlara sunulan bir form aracılığıyla gelen soruların yanıtladığı ve düzenli olarak güncellendiği ve ayrıca salgına ilişkin temel bilgilerin yer aldığı linkler oluşturulmuştur. COVID-19 vakalarını tespit etmek ve erişim sağlamak amacıyla web sayfası üzerinden bilgilendirme amaçlı test ve izleme prosedürleri yayınlanmıştır. Sürekli öksürük, yüksek ateş veya koku veya tat alma duyusunda bir kayıp/değişiklik semptomlarını gösterenlerin ilk üç gün içinde “mobil

test noktalarında veya ev test kitiyle test yaptırmaları” önerilmiş, test yaptırmak için Ulusal Sağlık Kurumu (NHS) web sayfası aracılığıyla veya 119 numaralı telefon ile başvuru yaparak randevu almaları istenmiş, ayrıca acil tıbbi yardım için kullanılmak üzere hizmet veren 999 numaralı telefonun lansmanı paylaşılmıştır (<https://cityoflondon.gov.uk/services/health-and-wellbeing/19.06.2020>).

“COVID-19: Sağlık ve refah hizmetleri güncellemeleri” başlığı altında içerikleri pandemi sürecine uygun şekilde güncellenen bilgilere vatandaşların erişim sağlamaları tavsiye edilmiştir (Resim 9). Bu konuda verilen hizmet başlıkları şunlardır: ruh sağlığı yardım hattı; şehir sağlık merkezi; uyuşturucu ve alkol tedavisi; sigara bırakma servisi; erişim ve konuşma araçları (telefon ve video konferans); psikolojik destek hattı; yas tutan bireylere destek hattı (ölümcül hastalığa yakalananlara, bebek düşük/ölümü vb. yaşayanlara destek); çocuklar ve gençlere zihinsel destek; cinsel sağlık destek ve danışma hizmetleri; acil dış bakımı; eczaneler; (<https://cityoflondon.gov.uk/services/health-and-wellbeing/19.06.2020>).

Resim 9. Sağlık Hizmetleri Güncellemeleri

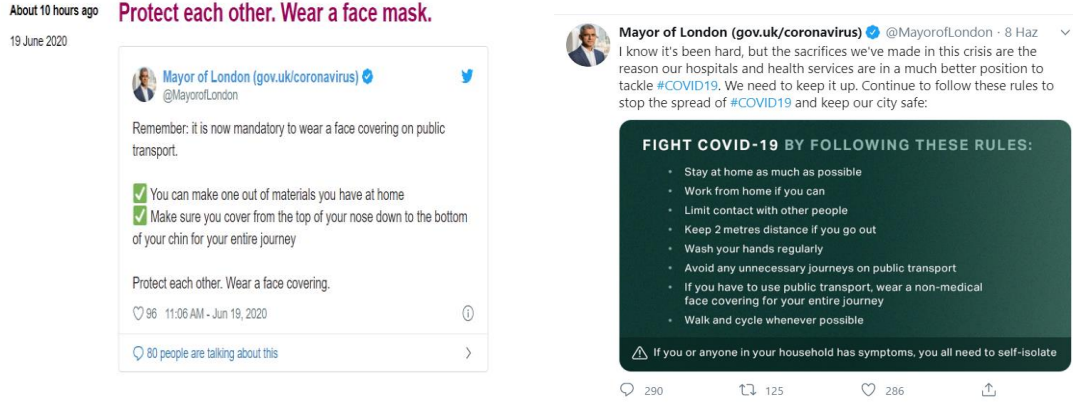

Kaynak: <https://cityoflondon.gov.uk/services/health-and-wellbeing/>Erişim Tarihi: 19.06.2020.

Londralıların 2 metrelik güvenli mesafeyi korumaları ve sosyal yaşamda maske kullanmalarına ilişkin yoğun bilgilendirmeler yapılırken, toplu taşıma araçlarında maske zorunluluğu getirilmiştir. Sosyal/fiziksel mesafe ve maske kullanımı konularında farkındalık gelişimine destek amaçlı olmak üzere Belediye Başkanı Sadiq Khan çok sayıda sosyal medya paylaşımı yapmıştır. Başkan Khan COVID-19 sürecinde uyulması gereken kuralları 10 Mayıs 2020'den itibaren sosyal medya hesabı üzerinden paylaşmaya başlamıştır (Resim 10). Maske kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla belediyenin web sayfasında evde maske yapımının gösterildiği video (ayrıca Youtube uzantılı) paylaşımı yapılmıştır. Maskelerin nasıl kullanılacağı açıklanırken örneğin nefes almakta zorlananların ve 11 yaşın altındaki çocukların toplu taşıma araçlarına maske takmadan binebilecekleri bilgisi paylaşılmış ve ayrıca bu konuda geniş kapsamlı bir rehber yayımlanmıştır (<https://londongrowthhub.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/16.06.2020>).

Londra Belediyesi tarafından NHS gibi kritik noktalardaki sağlık çalışanları için bölgelerindeki ücretsiz otopark alanlarına erişim sağlamak için kullanabilecekleri çevrimiçi arama sitesi “www.nhs-freeparking.co.uk” hizmete konulmuştur. Belediye, #ClapForOurCarers adıyla başlattığı kampanya çerçevesinde salgınla mücadelede ön safta yer alan sağlık çalışanlarına moral takviyesi yapmak amacıyla Londralıları her Perşembe akşam saat 8’de alkışlı destek vermeye çağırmıştır.

Resim 10. Belediye Başkanı Khan'ın Sosyal Medya Paylaşımları

Kaynak: <https://london.gov.uk/updates/news-feed>, Erişim Tarihi: 19.06.2020; <https://twitter.com/mayoroflondon>, Erişim Tarihi: 19.06.2020.

Sosyal Mesafe Uygulamaları

Londra Belediyesi sosyal mesafe kuralına ilişkin aforizma sayılabilecek bir anlatımla vatandaşlara; “birlikte yaşamadığımız herkesten 2 metre uzak durduğunuzdan emin olun” uyarısında bulunmuştur. Belediye, Pandemi sürecinin en önemli tedbirlerinden olan sosyal mesafenin oluşturulması ve uygulanmasına yönelik rehber hazırlamış ve web sayfasından paylaşmıştır (<https://london.gov.uk/coronavirus/social-distancing-guidance>, 16.06.2020). Rehberde özetle; evde olabildiğince fazla kalınması; mümkünse evden çalışılması; diğer insanlarla temasın sınırlanması; dışarı çıkınca 2 metrelik mesafenin korunması; ellerin düzenli olarak yıkanması; semptom belirtisi olanların evden ayrılmaması önerilmiştir (Resim 11).

Resim 11. Londra Sokaklarında Sosyal Mesafe Uygulamaları

Kaynak: <https://gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres>-Erişim Tarihi: 19.06.2020.

Yerel Yönetimler Bakanlığı 13 Mayıs 2020'de; “Koronavirüs (COVID-19): Daha Güvenli Halka Açık Yerler-Şehir Merkezleri ve Yeşil Alanlar” başlıklı geniş kapsamlı bir rehber yayınlamıştır. Söz konusu rehberde ana caddelerin dükkan, ofis, banka, alışveriş merkezi vb. ticari mekanlar ve ulaşım araçları ile desteklenen yerler olması dolayısıyla insanların kalabalık olarak toplandıkları alanlar oldukları için sosyal mesafenin en çok uyulması gereken kent odaklarından olduğu belirtilmiştir (Ministry of Housing Communities & Local Government, 19.06.2020). Bakanlık tarafından hazırlanan kente ilişkin ana cadde illüstrasyonunda; trafik akışına yönelik hız sınırlaması; cadde üzerinde otopark yasağı; engelliler ve yaşlılar için oturma alanları; tedarik zinciri akışı için mal indirme-yükleme sürelerinin belirlenmesi; sosyal mesafe ve dolaşım işaretlerinin konulması; kuyrukları ve yaya akışlarını yönetecek görevlilerin bulundurulması; engelli, yaşlı ve güvenlik (ambulans, polis, itfaiye vb) ihtiyaçları için bina girişlerinin açık ve erişilebilir tutulması; otobüs duraklarına sosyal mesafe uyarılarının konulması (Resim 12); vatandaşlara hijyen erişim noktalarının bulunması; umumi tuvalet kullanımında sosyal mesafelendirme ve otomatik dezenfeksiyon sağlanmasına yönelik öneriler yer almıştır.

Resim 12. Londra Sokaklarında Sosyal Mesafe Uygulamaları

Kaynak: <https://gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres>-Erişim Tarihi:19.06.2020.

Çalışma Hayatı

İngiltere Maliye Bakanlığı 17 Mart ve 20 Mart 2020'de COVID-19'un neden olduğu ekonomik aksaklıkları azaltmak ve işletmeleri desteklemek için ekonomik önlemler açıklamıştır. Hükümetin en dikkat çekici adımı ise Parlamentodan hızla geçtikten sonra 25 Mart 2020'de kraliyet onayı ile Koronavirüs Yasası ile yeni yasal yetkiler almış olmasıdır. Yasa, Hükümetin COVID-19'un İngiltere'deki işletmeler üzerindeki etkisini önlemek, hafifletmek veya telafi etmek için gerekli olan ek mali destek sunmasını sağlamıştır (<http://legislation.gov.uk/ukpga/15.05.2020>). Bu yasa çerçevesinde İngiltere Hükümeti tarafından işletmeler için alınan tedbirlerden bazıları şunlardır: Çalışan ücretlerinin %80'inin ayda 2.500 £'a kadar ödenmesi ve bu uygulamadan yaklaşık 28 milyon çalışanın yararlanması (Duddu (2020), "Coronavirus: COVID-19 UK", 15.05.2020); şirketlerin çalışanları için hastalık ücretini finanse etmelerine yardımcı olacak mali destek sağlanması; vergi ödemelerinin ertelenmesi; küçük işletmeler ve perakende, konaklama ve eğlence amaçlı işletmeler için hibe destekleri ve Bank of England aracılığıyla nakit akışlarında aksama yaşayan büyük şirketlerin likidite ihtiyacının desteklenmesi için kredi sağlanması. 28 Mayıs'da bu tedbirler "Alert Memorandum" başlığı altında güncellenmiştir (Pratt (2020), "Coronavirus (COVID-19): What Support Measures" 15.05.2020).

COVID-19 krizinin etkisi İngiltere nüfusu özelinde sağlık ve ekonomik açıdan eşit olarak hissedilmemiştir. Pandemi sonrasına ilişkin büyük ekonomik durgunluk beklentisinin ise eşitsizlikleri daha da kötüleştirceği tahmin edilmektedir (Schifferes (2020), "The Coronavirus Pandemic", 22.06.2020). COVID-19 sürecinin Londra ekonomisi üzerindeki etkilerini azaltmak noktasında Londra Belediyesi de kayıtsız kalmamıştır. Belediye web sayfasında Londra'daki işletmeler ve çalışanlara ilişkin Hükümet tarafından onlar için hazırlanan web sayfalarına yönlendirmeye yer verilmiştir ayrıca yine çalışanlara ilgili konularda rehberlik etmek üzere "The Global City: COVID-19 Advice and Support" ve "COVID-19 Business Support from the City Business Library" adlarında iki ayrı link paylaşılmıştır. İşletmelerin pandemi sürecine ilişkin doğrudan en son bilgilere ulaşmaları için "Koronavirüs İşletme ve İşverenler Bülteni" oluşturulmuş işletmelerden bu bültene kayıt olmaları istenmiştir. Pandemi sürecinde işletmelere yönelik olarak; işletmeler için uygulanması gereken COVID-19 güvenlik kriterleri; işletmeler için tanıtıcı posterler ve bilgi tabelaları; hükümetin yayınladığı bilgi ve rehberlik kaynakları vb. ücretsiz erişime açılmıştır.

Londra Belediyesi salgınla mücadelede önemli bir rol oynarken büyük zorluklarla karşı karşıya kalan işletmelere yönelik olarak "Pay it Forward" kampanyası başlatmıştır (<https://payitforward.london.gov.uk/16.06.2020>). Belediye bünyesinde, pandemi sırasında küçük ve orta ölçekli işletmelere özel danışmanlık hizmeti veren Londra Büyüme Merkezi ile işbirliği içinde olunmuş, merkez aracılığıyla işletmelere yönelik kapsamlı çalışmalar ve işbirlikleri sağlanmıştır. Bu kapsamda salgın sürecinde Londra Büyüme Merkezi tarafından gerçekleştirilen en önemli çalışmalarından biri ise oluşturulan "İş danışmanları ekibi" olmuştur. Ekibe ulaşım ve etkinlikler noktasında Web sayfası etkin ve yoğun şekilde kullanılmıştır. İş danışmanları ekibi tarafından "COVID-19 İş Yardım Serileri" adı altında Web seminerleri düzenlenerek Londra'nın küçük işletmelerine çeşitli sorun alanlarında yönelik bilgilendirme amaçlı ve ücretsiz paylaşımlar gerçekleştirilmiştir. Seminerler sırasında katılımcılara; hükümet tarafından sağlanan finansal yardımlar; salgının olası etkileri ile başa çıkmak için süreklilik planlaması; salgın sürecinde satış, tedarikçi, personel başlıklarında bilgilendirmeler yapılmıştır (<https://growthhub.london/get-support/16.06.2020>). 15 Haziran 2020 itibarıyla işyerlerinin açılması ve kent hayatının normalleşmesine destek sağlanmasına yönelik #OpenForBusiness Campaign başlıklı sosyal medya kampanyası başlatılmıştır (Resim 13). Kampanya çerçevesinde işletme sahiplerinden yeniden açılan

işletmelerinin önüne “açık” tabelasını görünecek şekilde yerleştirmeleri ve fotoğraflarını resmi sosyal medya kanallarına göndermeleri istenmiştir.

Resim 13. Kent Ekonomisine Destek Çalışmaları

Kaynak: <https://nfrmonline.com/supplier-information-covid-19/>Erişim Tarihi:16.06.2020;
<https://twitter.com/TheColonyTX/status/>Erişim Tarihi:16.06.2020.

Londra Belediyesi web sitesi üzerinde Londra merkezli işletmelere yönelik olarak; istihdam politikaları; çalışanların ve işletme sahiplerinin yaşaması muhtemel zihinsel sorunlarının çözümü; işletme kiralarna pandemi sürecinde uygulanacak erteleme prosedürlerine ilişkin hukuki destek; COVID-19 sırasında güvenli çalışma; yöneticilerin işletmelerine kişisel sorumlulukları ve olası iflas sürecinin yönetilmesi; serbest meslek sahiplerine yönelik finansal destek modelleri vb. konularda ücretsiz bilgi destekleri sağlanmıştır (<https://growthhub.london/covid-19-coronavirus-support>, 16.06.2020).

Ulaşım

Genel olarak trafik yönetimi, otopark hizmeti, yayalar, bisikletliler, sürücüler ile ilgili konularda yerel halk için topluluklar için fayda sağlayan önemli bir kamu hizmetidir. Trafik yönetimi ve karayolu güvenliği iş, mal ve hizmetlere erişim açısından öne çıkan konulardan biri olmuştur. COVID-19 sürecinde Trafik yönetimi konusunda daha önce benzeri görülmemiş şekilde değişen taleplere ve önceliklere yanıt vermek zorunda kalındığı savunulmaktadır (Local Authority Parking and Traffic Management, 19.06.2020). Taşımacılık hizmetleri salgını kontrol etmeye ve hayat kurtarmaya devam edilmesini sağlamanın yanı sıra izolasyon kısıtlamalarının aşamalı olarak kaldırılmasını sağlayan en önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmıştır. Bu çerçevede Londra'da metro istasyonlarına 20.000 sosyal mesafe etiketi yerleştirilmiş, metro istasyonlarına ve otobüs duraklarına 500'den fazla el dezenfektanı kurulmuş, yürüyen merdivenlerde insanlardan altı adım uzakta durmaları (Resim 14) ve asansörün en fazla dört kişi tarafından kullanılması istenmiştir (Social distancing measures, 19.06.2020).

Salgın ile mücadele sürecinin kesintisiz ve gecikmesiz sürmesine destek olmak amacıyla NHS sağlık ve sosyal bakım çalışanları ve NHS COVID-19 gönüllüleri için hükümet tarafından başlatılan (az önce söz ettiğimiz) araç park imtiyazları hala geçerlidir. Pandemi sürecinin devam ediyor olması ve ücretsiz park etme kapasitesinin sınırlı olması sadece NHS çalışanları için önceliğin korunmasını gerektirmektedir. Hükümetin NHS sağlık ve sosyal bakım personeli ile NHS COVID-19 gönüllüleri için ücretsiz otopark imtiyazları ve destekleyici otopark geçiş planının salgın sona erinceye kadar devam etmesi öngörülmektedir (Local Authority Parking and Traffic Management, 19.06.2020).

Resim 14. Metro Sosyal Mesafe Önlemleri

Kaynak: <https://twitter.com/mayoroflondon>, Erişim Tarihi:19.06.2020.

Londra Belediyesi'nin pandemi sırasında yayınladığı kılavuzda vatandaşlara, mümkünse toplu taşıma araçlarından kaçınmaları ve mümkün olduğunca yürümeyi tercih etmeleri veya bisiklete binmeleri önerilmiştir. Belediye, 15 Hazirandan geçerli olmak üzere vatandaşlara her türlü toplu taşıma araçlarında yüz maskesi takma zorunluluğu getirmiş, toplu taşıma hijyen noktaları oluşturmuş (Resim 15) toplu taşıma araçlarında düzenli dezenfeksiyon çalışmaları başlatmıştır (<https://londongrowthhub.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/16.06.2020>).

COVID-19 sürecinde getirilen 2 metre sosyal mesafe kuralının ulaşım kapasitenin sınırlandırılmasını ortaya çıkarması, toplu taşıma araçlarına büyük ölçüde bağımlı olan Londra'da toplu ulaşım hizmetinin sunumunda büyük zorluklara neden olmuştur. Örneğin en yüksek sıklıkta çalışıyor olsa bile güvenli sosyal mesafeyi koruma ihtiyacı metro ulaşımının kapasitesini yaklaşık % 13-15 düşürmüştür. Bu durum Londra Belediye Başkanı Sadiq Khan tarafından; "Koronavirüs, şehrimizin karmaşık toplu taşıma ağına önemli zorluklar getiriyor" şeklinde açıklanmıştır. Khan, insanları son çare olarak toplu taşıma kullanmamaya çağırarak, evden çalışamayanların mümkün olduğunca yürümelerini veya bisiklete binmelerini tavsiye etmiştir. Bu çerçevede yeni bisiklet yolları ve genişletilmiş kaldırımlar oluşturulmuş, ayrıca 05:45-08:15 ve 16:00-17:30 arasındaki saatlerde seyahat etmekten kaçınılması uyarısı yapılmıştır.

Londra Ulaşım İdaresi (TfL) tarafından toplu ulaşım araçlarında ve bireysel ulaşımında vatandaşların uyması istenen seyahat kuralları ile yürüyüş ve bisiklete binmeyi teşvik eden radyo-gazete reklamlarıyla ilgili iletişim kampanyası başlatılmış, yaklaşık 10 milyon kişiye e-posta ile bildirim gönderilmiştir (Social distancing measures, 19.06.2020). Belediye Başkanı Khan, yürüyüş ve bisiklet yolunda sağlanan değişimlerin yer aldığı görseli Twitter hesabı üzerinden ilan etmiştir.

COVID-19 ile birlikte kamusal alanlar, kısmen acil sağlık amaçları için dönüştürülebilmeleri nedeniyle esnek şehir anlayışının önemini bir kere daha ortaya çıkarmıştır. Acil durumlarda kamusal alanların dönüştürülmesi olgusu çerçevesinde Londra kent ölçeğinde daha fazla bisiklet kullanımı ve yaya yollarının tercih edilmesi için sokaklar yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. COVID-19 sonrası kent içi ulaşımında sorunları önlemek için Londra Ulaşım İdaresi'nce (TfL) yürüyüş ve bisiklete binme talebine hizmet edecek şekilde hızla yeni bir stratejik değişim tasarlanmaktadır. Bu çerçevede Londra Belediyesi'nin ilk modellemesine göre, bisiklet trafiğinde tahmini 10 kat ve yaya sayısında 5 kat artışı öngören planlar hazırlanmıştır. Bu arada Belediye Başkanı Kahn'a destek olarak görülen açıklamasında Başbakan Boris Johnson COVID-19 sonrası İngiltere kent ulaşımı için "yeni altın bisiklet çağı" nı müjdelemiş, söz konusu çalışmalar ile Kahn'ın pandemi sonrasında insanların sosyal mesafeye uygun güvenli ulaşımını sağlamaya çalıştığını ve bunda başarılı olacağını açıklamıştır (Stone (2020), "Covid-19: London to rapidly", 19.06.2020).

Resim 15. Londra Kent Ulaşımında Hijyen ve COVID-19 Önlemleri

Kaynak; <https://railwaygazette.com/metros/social-distancing-measures>, Erişim Tarihi: 16.06.2020;
<https://bbc.com/news/uk-52620556>, Erişim Tarihi: 16.06.2020.

Londra Belediye Başkanı Sadiq Kahn'ın pandemi sonrasında ilişkin olarak; "Londra toplu taşıma kapasitesinin salgın sırasında sosyal mesafeyle ilgili karşılaşılan zorlukların bir sonucu olarak koronavirüs sonrası önemli ölçüde azalacak" beklentisi bulunmasına rağmen Londra Belediyesi kent içi ulaşım konusunda kapsamlı bir plan hazırlamıştır. Belediye vatandaşlara Hükümetin de önerileri çerçevesinde mümkünse evde kalmayı, evden çalışmayı ve dışarıda sosyal mesafeyi korumayı önermeye devam etmekle birlikte sokak-sokak Londra ulaşımına COVID-19 uyarlaması yapmaya devam etmektedir. Londra sokakları için alınacak önlemlere ilişkin bazı örnekler şunlardır: Motorlu taşıt girişinin (nakliye, engelli aracı vb. istisnalar hariç) sabah 7-akşam 7 arası kapatılması; otobüsler öncelikli olmak üzere, yaya trafiği ve bisiklete binmek için anayolun yeniden düzenlenmesi; sokakların yoğunluğa göre trafiğe kapatılması veya tek yönlü geçiş sağlanması; aşamalı olarak caddelere erişim ve araçlar için 15 mph (yaklaşık 25 km) hız sınırı uygulanması. Pandemi sürecindeki hız sınırlaması uygulaması 2040 yılına kadar Londra sokaklarında araç kazalarına bağlı ölüm ve ciddi yaralanmaları azaltma stratejisinin parçası olarak da görülmektedir (<https://cityoflondon.gov.uk/services/transport-and-streets/19.06.2020>).

İnsanların mevcut ulaşım alışkanlıklarının yeni sürece nasıl uyumlaştırılacağı bir sorun olarak görülebilir. Bu noktada geçmiş dönem ulaşım krizlerine ilişkin 2014 yılında yapılan bir araştırma, vatandaşların ulaşım krizlerinden sonra yeni çalışma ve seyahat alışkanlıklarını sürdürdüğünü göstermiştir. Örneğin, 2014 Londra ulaşım grevlerinden sonra, Oxford ve Cambridge üniversitelerinden araştırmacılar, normal trafiğin yeniden başlamasından sonra bile yolcuların %5'inin yeni rotalarını ve ulaşım yöntemlerini koruduklarını belirlemişlerdir (<http://oecd.org/coronavirus/policy-responses/cities-12.05.2020>). Bu veri COVID-19 sonrası vatandaş tepkilerine ilişkin bir öngörü sağlamakla birlikte Londra Belediyesi oluşturacakları online portal ve e-mail adresi aracılığı ile sokak kullanımına ilişkin geliştirilen uygulamalar hakkında bölge sakinleri, işletmeler ve sokak kullanıcılarından görüş, öneri ve eleştirilerini içeren geri bildirim için açık olduğunu ilan etmiştir (<https://cityoflondon.gov.uk/services/transport-and-streets/19.06.2020>).

Londra Belediyesi pandemi sonrası şehre geri dönen insanları yönlendirmek, salgına ilişkin tedbirleri hatırlatmak ve yeniden açılan işletmeleri desteklemek için geçici tabela ve tasarımlar geliştirmiştir. Zemin uyarı etiketlerinin taşıma merkezleri, ofisler, alışveriş caddeleri ve gıda dağıtım yerlerinin (marketler vb.) bulunduğu yoğun yerlere/etrafına yerleştirilmesi öngörülmüş ve önerilen standart zemin yönlendirme paylaşımları yapılmıştır. Söz konusu çalışmaya ilişkin önerilerin "citytrans Transportation@cityoflondon.gov.uk" adresine gönderilmesi istenmiştir.

Çevre, Yeşil Alan ve Parklar

Kentsel yeşil alanın insan sağlığı açısından fiziksel (örn. kilo kaybı, düşük koroner kalp hastalığı) ve sosyal (örneğin artan sosyal uyum) faydalarının yanı sıra (Hunter, Dallat, Tully, Heron, O'Neill, Kee, 2020: 1) parklarda ve yeşil alanlarda zaman geçirmenin stresi azalttığı ve ruh sağlığını olumlu yönde desteklediği ve fiziksel açıdan bu alanlarda doğrudan temas sağlanacak güneş ışığının D vitamini açısından insan vücuduna katkıları bilinmektedir (Mell (2020), "Coronavirus: Urban Parks", 22.06.2020).

BM tarafından 2050 yılına kadar Dünya nüfusunun %68'inin (yaklaşık 10 milyar kişi) şehirlerde yaşaması beklendiği dikkate alındığında (<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision>, 15.05.2020) kentsel ekosistemlerimizin her şeyden önce sürdürülebilir olmalarını ve daha yüksek bir yaşam kalitesini destekleyebilmelerini sağlamak için yeniden tasarlanması gereği şehirlerimizde yeşil alanlara duyulan ihtiyacı öne çıkarmaktadır (Hunter vd, 2020: 1). Yeşil alanlar içinde yer alan parklar, rekreasyon alanlarını, spor ve oyun alanları ile serbest zaman geçirmek için oluşturulan altyapılar nedeniyle kent dokusu açısından en önemli kamusal açık alanları oluşturmaktadır. Pandemi sürecinde vatandaşların bu alanları tercih etme önceliklerindeki artış özellikle sıcak havalarda ve gündüz saatlerinde park alanlarının civarında trafik sıkışıklığına ve nüfus kalabalıklarına yol açacaktır (<https://gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres>-19.06.2020). Yeşil alanda olmanın insanlara sakinlik ve huzur duygusu veriyor olması yeşil alanların park ve bahçelerin COVID-19 sürecinde olduğu kadar izolasyon sonrası için de özellikle sosyal mesafe açısından planlanmasını (Resim 16) önemli hale getirmiştir (Duncan, McIntyre, Cutler (2020), "Coronavirus Park Closures" 22.06.2020).

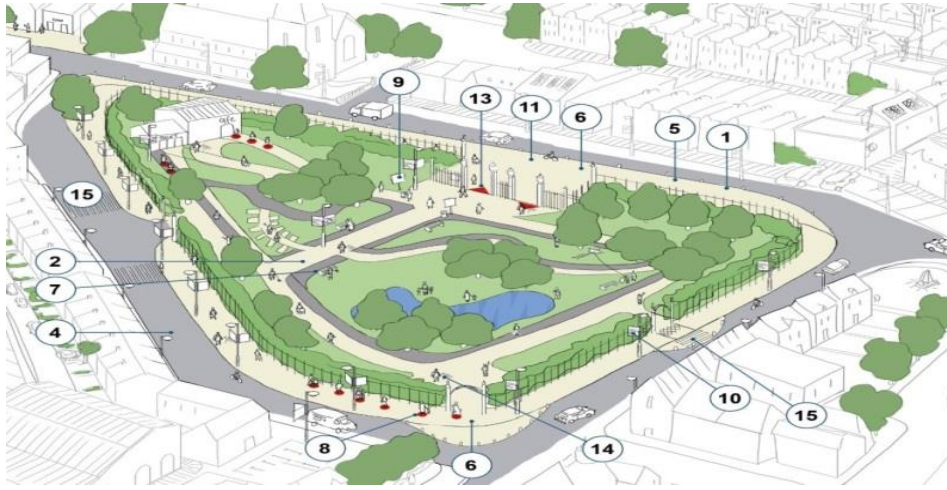
Resim 16. Londra Parklarında Sosyal Mesafe Önlemleri

Kaynak: <https://ft.com/content/b689da57-eb8d-3808-9a1c-28cd6a754fb0>, Erişim Tarihi:16.06.2020.

Daha önce belirttiğimiz üzere İngiltere Yerel Yönetimler Bakanlığı 13 Mayıs 2020'de; "Koronavirüs (COVID-19): Daha Güvenli Halka Açık Yerler-Şehir Merkezleri ve Yeşil Alanlar" başlıklı rehber yayınlamıştır. Bu rehberde COVID-19 sürecinde parklar ve yeşil alanlarla ilgili karşılaşılabilecek sorun başlıkları olarak şunlar yer almıştır: Özellikle sıcak havalarda, yoğun kalabalıkların bu alanda toplanacak olmalarının dikkate alınması; yayalar, bisikletliler, mezarlıkları ziyaret edenler, gençler, aileler, yaşlılar ve engelliler de dahil olmak üzere birden fazla kullanıcı grubunun farklı ihtiyaçlarının ele alınması ve düzenlenmesi; giriş çıkışlarda yaşanacak kalabalıklarının sosyal mesafeye uygun şekilde yönlendirilmesi; ziyaretçi otoparklarının düzenlenmesi ve genişletilmesi; el yıkama ve hijyen setlerinin hazırlanması. Ayrıca parklarda ve yeşil alanlarda daha güvenli sosyal mesafe seviyelerini dikkate alan ve potansiyel müdahale önerileri içeren illüstrasyon görselleri hazırlanmıştır (Resim 17).

Resim 17. Yeşil Alan Kullanım Tedbirleri

Kaynak: <https://gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres> Erişim Tarihi: 19.06.2020.

Londra Belediyesi de Londra'daki parklar ve yeşil alanlarda uygulanacak kuralların yer aldığı COVID-19 Kılavuzu yayınlamıştır. Vatandaşlara evde kalmaya devam etmelerinin, gerekliyse yeşil alana gidebileceklerinin ancak bunun ise belirli kurallar çerçevesinde yapılması gerektiğinin belirtildiği kılavuzda yer alan önerilerden bazıları şunlardır: Parklar, özel bahçeler ve diğer dış mekanlarda sosyal mesafe kurallarına uyarak en fazla altı kişiye kadar gruplar halinde bulunulabilir; sosyal mesafe kurallarına uyulmak kaydıyla istenilen sıklıkta egzersiz yapılabilir; altıdan fazla olmayan gruplar ile ve 2 metre mesafe kuralına uyulmak kaydıyla kondisyon veya fitness seansları yapılabilir; park kalabalıksa ve bu başkalarından uzakta güvenli şekilde kalmanızı engelleyecekse parka girmeyin; yüzeylere (kapılar veya korkuluklar gibi) ağzınıza ve yüzünüze dokunmaktan kaçınılmalı, hijyen önerilerine uyulmalı ve eve gelir gelmez eller yıkanmalıdır (<https://www.london.gov.uk/coronavirus/social-distancing-guidance/16.06.2020>).

Gerek Bakanlık gerekse Londra Belediyesi tarafından alınan tedbirler çerçevesinde Mart ayında Londra'daki parklardaki insan hareketliliğinin Ocak ve Şubat 2020'deki aktiviteye kıyasla yaklaşık %59 azaldığı belirlenmiştir (Duncan vd. "Coronavirus park closures", 22.06.2020). İzolasyon sürecinde yeşil alanlardaki insan hareketliliğinin yaşadığı azalma ilginç şekilde kentte yaşayan azınlık grupların bu alanlara erişilebilirlik imkanları açısından da ele alınmıştır. Pandemi sürecindeki yeşil alan kısıtlamaları Londralıların %35'ini oluşturan, siyah ve Asyalı etnik azınlık grupların-BAME (<https://dictionary.cambridge.org/tr/22.06.2020>) pandemi öncesinde yeşil alan erişimlerinde yaşadıkları kısıtların pandemi ile birlikte daha da arttığı vurgulanmıştır. Ayrıca BAME grupları üzerinde COVID-19'dan önce var olan sağlık, eğitim, barınma ve istihdam alanındaki eşitsizliklerin pandemi ile birlikte kalıcı hale gelme tehlikesi içerdiği belirtilmiştir (Khan, (2020), <https://theguardian.com/commentisfree/22.06.2020>). Londra'nın simgelerinden olan Hyde Park'ın Londra'nın en kötü koronavirüs senaryosunda morg olarak hizmet edebileceğinin ifade edildiği düşünüldüğünde yeşil alan kullanımı üzerindeki tartışmanın ele alınış biçimindeki ivmenin pandemi sonrası içinde bu alanların yer aldığı kamusal alan kullanımı konusunun taşıyacağı öneme işaret etmektedir (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-28/corpses-in-hyde-park-london-s-worst-case-plan-for-coronavirus>, Erişim tarihi: 15.05.2020).

Sonuç

Kentleşme, artan küresel seyahat ve insan-hayvan etkileşimi gibi farklı faktörler, salgın potansiyeli olan hastalıkların insidansını (yeni olgu/vaka sayısı) ve ölçeğini arttıran değişkenler arasındadır (Vercouteren (2020), "Combating COVID-19", 02.06.2020). Küçük avcılık ve toplama kabilelerinden metropollere kadar insanlığın artan etkileşimi hastalıkların yayılması için fırsatlar yaratmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde kentleşme nedeniyle gittikçe daha fazla kırsal bölge sakininin nüfus yoğunluğu yüksek mahallelere gelmesi çevre üzerindeki baskının artmasına yol açmıştır. Bu makro trendlerin kuşkusuz bulaşıcı hastalığın yayılması üzerinde derin etkisi vardır (LePan (2020), "Visualizing the History of Pandemics", 23.06.2020). Günümüzde küresel nüfusun yarısından fazlasının kentlerde yaşıyor (ve bu payın 2050 yılına kadar % 70'e çıkması beklenmektedir) olması salgınların insan teması yoluyla yayılma potansiyelini arttırması ayrıca şehir içi toplu ulaşım, sosyal-kültürel vb. etkinlikler açısından bakıldığında özelde COVID-19 salgınının en çok dünyadaki kentlerde hissedilmesi gerçeğini ve COVID-19 mücadelesinde kent ölçeğinde yerel yönetim ve toplum temelli örgütlerin hayati rollerini ortaya

çıkarmaktadır (Wright, 2020: 338). Bu durum bir bakıma kentlerin gelişme potansiyelleri açısından salgın süreçleriyle başa çıkmak konusunda daha donanımlı olma beklentisini de yükseltmektedir.

Londra kenti COVID-19 sürecine aslında tarihsel süreçte edindiği güçlü tecrübeler ile girmiştir. Avrupa'nın tamamını sosyo-ekonomik ve siyasal açıdan etkileyen veba salgını (Black Death) ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan İspanyol Grip salgını, Londra'nın yaşadığı önemli pandemi örnekleridir. Bunların yanında 20. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan HIV, Ebola, SARS, MERS gibi salgınlar yine kentin karşılaştığı sağlık sorunlarıdır. Günümüz itibarıyla tüm Dünyanın karşı karşıya olduğu pandemi sürecinde Londra bir kere daha geçmiş dönemlerde kent sakinlerinin yaşadığı sorunlar ile yüzleşmiş bulunmaktadır. Londra halkını ve yönetimini COVID-19 salgını ile mücadele sürecinde tedirgin eden ve belki bir o kadar da alınan tedbirlere gösterilen yaklaşımlarda motive eden unsurun geçmiş salgın tecrübeleri olduğu görülmektedir.

Londra kent yönetimi pandemi sürecinin yönetiminde Hükümet politika ve tedbirleri ile oldukça uyumlu etkinlikler ortaya koymuştur. Hükümetin aldığı tedbirler Londra belediyesi tarafından izlenmesinin yanında güçlü başka tedbirler ile pekiştirilmiştir. Kent ölçeğinde öne çıkan temel tedbir başlıkları süreç hakkında bilgilendirme, ulaşımaya yönelik tedbirler, kentteki çalışma hayatının desteklenmesi ve çevresel ortamların planlanması olarak öne çıkmıştır.

COVID-19 sonrası yoğun bir artış ve zorunluluk olarak ortaya çıkmasına dair güçlü işaretlerin bulunduğu "dijitalizm" sürecine ayak uydurmak konusunda kent yönetimi mevcut altyapısını harekete geçirmiştir. NHS'nin bildirimlerinin yanında kent yönetiminin hazırlanan COVID-19'a ilişkin mücadele tedbirlerinin yer aldığı web portalları kullanıma sunulmuş, ayrıca telefon numaraları paylaşılmıştır. Belediye web sayfasında sağlık temalı linklerin içerikleri güncellenmiş, örneğin izolasyon sürecinde yalnız kalan bireylerin konuşmak için başvurabilecekleri telefon ve video konferans ortamları oluşturulmuştur. Pandemi sürecinde Belediye Başkanı Khan'da Twitter üzerinden yaptığı sosyal medya paylaşımları ile alınan tedbirler ve salgın süreci hakkında farkındalık temalı yoğun paylaşımlar yapmıştır.

Londra toplu taşıma ağı halkın yoğun tercih ettiği bir ulaşım yöntemidir. COVID-19 sürecinde getirilen sosyal mesafe kuralı nedeniyle mevcut ulaşım ağında kapasite sınırlandırılmasına gidilmesi ulaşım konusunda zorluklar çıkarmış, metro kapasitesi yaklaşık % 13-15 azalmıştır. Belediye başkanı tarafından kent halkına yürüme veya bisiklete binmelerini tavsiye edilmiş, bunun için yeni bisiklet yolları ve genişletilmiş kaldırımlar oluşturulmuş ve bu konuda yeni planlar hazırlanmıştır. Bu girişimi destekleyici biçimde Londra Ulaşım İdaresi (TfL) toplu ve bireysel ulaşımında uyulması gereken seyahat kuralları ile yürüyüş ve bisiklete binmeyi teşvik eden radyo-gazete reklamları yayınlamıştır. Belediye tarafından sağlık çalışanları ve gönüllü destek veren kişilere kent otoparklarının ücretsiz kullanım hakkı tanınmıştır. TfL, ulaşım araçları ve istasyonlarında güçlü bir sosyal mesafe bilgilendirme altyapıları ile hijyen erişim noktaları oluşturmuştur.

Her ülkede olduğu gibi Londra kenti özelinde de pandemi krizi özellikle ekonomik açıdan ciddi sorunların oluşmasına neden olmuştur. Gerek pandemi sürecinde gerekse pandemi sonrası yaşanacak ekonomik durgunluğun kent ekonomisi üzerindeki olası etkilerini en aza indirmek noktasında Londra Belediyesi web sayfasında; "The Global City: COVID-19 advice and support" ve "COVID-19 Business Support from the City Business Library" adıyla iki ayrı link ve işletmelerin süreç hakkında doğru bilgilendirilmeleri için "Koronavirus İşletme ve İşverenler Bülteni" oluşturulmuştur. Sağlık çalışanlarına destek olmak amacıyla alkışlı destek sağlanırken, süreç içinde maddi zorluklar yaşayan işletmelere destek olmaya yönelik "Pay it Forward" kampanyası başlatılmıştır.

Londra halkının kent yaşamı açısından en yoğun buldukları yeşil alanların kullanımına ilişkin pandemi sürecinde çeşitli kısıtlama tedbirleri uygulanmış, ekstrem bir tedbir olarak parklar kapatılmıştır. Parkların kontrollü erişime açılması sırasında sosyal mesafe kuralına uygun şekilde tasarlanan tedbirlere yönelik bilgilendirme ve yönlendirme tabelaları yoğun biçimde kullanılmıştır.

Tarihsel süreçte toplumsal yapılar arasında etkileşimin araçlarından biri olma rolü nasıl ticari faaliyetlere ait ise günümüzde aynı rol sosyo-ekonomik, siyasal, teknolojik, kültürel, inanç vb. pek çok etkiyi bünyesinde taşıyan küreselleşme olgusu tarafından üstlenilmiştir. İnsanlık tarihinde toplumsal değişimlerin temel belirleyicileri arasında yer alan ticari faaliyetler ile ekonomik, sosyal vb. bir çok alanda insan etkileşiminin doğasını değiştiren bir süreç olarak bugünün küreselleşme olgusunun insan ve kent yaşamına etkisi önümüzdeki yaşam döngüsü içinde de yer almaya devam edecek görülmektedir.

Kaynakça

- Barton, H. (2020). Healthy place-making: well-being through urban design. *Cities & Health*. (15.05.2020) <https://doi.org/10.1080/23748834.2020.1753993>, ISSN: 2374-8834 (Print) 2374-8842 (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rcah20>.
- Black, W. (2019). What Was the Black Death?. (23.06.2020) <https://www.livescience.com/what-was-the-black-death.html>.
- Benedictow, O. (2005). The Black Death: The Greatest Catastrophe Ever. *History Today*. (26.06.2020) <https://www.historytoday.com/archive/black-death-greatest-catastrophe-ever>.
- Davenport, R. J., Satchell, M & Taylor, L. M. W. (2018). Cholera as a ‘sanitary test’ of British cities: 1831-1866. *The History of the Family*. 24 (2), pp. 404-438, DOI: 10.1080/1081602X.2018.1525755, 3 Nov, (22.06.2020) <https://www.tandfonline.com/loi/rhof20>.
- Duddu, P. (2020). Coronavirus: COVID-19 UK outbreak, measures and impact. 30.March. (15.05.2020) <https://www.pharmaceutical-technology.com/features/coronavirus-affected-uk-ncov-measures-impact/>.
- Duncan ,P., McIntyre,N., Cutler, S. (2020). Coronavirus park closures hit BAME and poor Londoners most. (22.06.2020) <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/apr/10/coronavirus-park-closures-hit-bame-and-poor-londoners-most>.
- Elvery, M. (2020). London coronavirus: Spanish flu infected half of London in 1918 and this is what it teaches us about social distancing. (26.06.2020) <https://www.mylondon.news/news/west-london-news/london-coronavirus-spanish-flu-infected-17954329>.
- Freedman, L. (2020). Strategy for a Pandemic: The UK and COVID-19. *Survival Global Politics and Strategy*. 62 (3), 14 May, pp.25-76, DOI: 10.1080/00396338.2020.1763610. (25.06.2020) <https://www.tandfonline.com/loi/tsur20>.
- Horgan, J. (2019). Antonine Plague. 2 May. (26.06.2020) https://www.ancient.eu/Antonine_Plague/.
- Hunter, R. F., Dallat, M. A.T., Tully, M.A., Heron, L., O’Neill, C., Kee, F. (2020). Social return on investment analysis of an urban greenway. *Cities & Health* (15.05.2020) <https://doi.org/10.1080/23748834.2020.1766783>, ISSN: (Print) (Online) Journal homepage: <https://www.tandfonline.com/loi/rcah20>.
- Jarus, O. (2020). “20 of the Worst Epidemics and Pandemics in History”. (23.06.2020) <https://www.livescience.com/worst-epidemics-and-pandemics-in-history.html>.
- Johnson, B. (2017). “The Great Plague 1665-the Black Death. (26.06.2020) <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/The-Great-Plague/>.
- Kelley, L. & Dodgson, R. (2000). Globalization and cholera: implications for global governance, *Global governance: a review of multilateralism and international organizations*. 6(2), 213-236.
- Khan, O. (2020). (22.06.2020) <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/20/coronavirus-racial-inequality-uk-housing-employment-health-bame-covid-19>.
- LePan, N. (2020). Visualizing the History of Pandemics. March 14. (23.06.2020) <https://www.visualcapitalist.com/history-of-pandemics-deadliest/>.
- Lewnard, J. A & Lo, C. N. (2020). Scientific and ethical basis for social-distancing interventions against COVID-19. pp.631-633 (02.06.2020) [https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099\(20\)30190-0/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/laninf/article/PIIS1473-3099(20)30190-0/fulltext).
- Local Authority Parking and Traffic Management Operational Advice during Covid-19, (19.06.2020) <https://www.londoncouncils.gov.uk/services/parking-services/operational-advice-during-covid-19>.
- London plagues: 1348-1665 (2011). (26.06.2020) <https://www.museumoflondon.org.uk/application/files/5014/5434/6066/london-plagues-1348-1665.pdf>.
- Major Epidemics of the Modern Era (2020). (23.06.2020) <https://www.cfr.org/timeline/major-epidemics-modern-era>.
- Mell, I. (2020). Coronavirus: urban parks can be a lifeline-if we respect lockdown rules. (22.06.2020) <https://theconversation.com/coronavirus-urban-parks-can-be-a-lifeline-if-we-respect-lockdown-rules-134185>.

- Miller, K. (2020). 6 of the Worst Pandemics in History. January 28. (23.06.2020) <https://www.health.com/condition/infectious-diseases/worst-pandemics-in-history>.
- Ministry of Housing, Communities & Local Government (2020). Coronavirus (COVID-19): safer public places - urban centres and green spaces. (19.06.2020) <https://www.gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres-and-green-spaces-covid-19>.
- Morrill, S. J. (2020). Great Plague of London: epidemic, London, England, United Kingdom [1665–1666]. (26.06.2020) <https://www.britannica.com/event/Great-Plague-of-London>.
- North, J. (2013). The Death Toll of Justinian's Plague and Its Effects on the Byzantine Empire. *Armstrong Undergraduate Journal of History*, 3 (1) Jan. (26.06.2020) <https://www.armstrong.edu/history-journal/history-journal-the-death-toll-of-justinians-plague-and-its-effects-on-the>.
- Pratt, K. (2020). Coronavirus (COVID-19): What Support Measures Are In Place In The UK?. Apr 8 (15.05.2020) <https://www.forbes.com/sites/advisoruk/2020/04/08/coronavirus-covid-19-what-support-measures-are-in-place-in-the-uk/#2a06a4b75419>.
- Rabon, J. (2018). London and the Industrial Revolution. Jul 24. (22.06.2020) <https://londontopia.net/history/london-industrial-revolution/>.
- Reid, A. (2005). The Effects of the 1918-1919 Influenza Pandemic on Infant and Child Health in Derbyshire. *Journals Medical History*, Jan 1, 49 (1), pp.29-54. (22.06.2020) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1088249/>.
- Samal, J. (2014). A Historical Exploration of Pandemics of Some Selected Diseases in the World, *International Journal of Health Sciences and Research*. 4 (2), February. pp.165-169. (22.06.2020) www.ijhsr.org, ISSN: 2249-9571.
- SARS Basics Fact Sheet (2004). Centers for Disease Control and Prevention. (23.06.2020) <https://www.cdc.gov/sars/about/fs-sars.html>.
- Schifferes, S. (2020). The coronavirus pandemic is already increasing inequality. (22.06.2020) <https://theconversation.com/the-coronavirus-pandemic-is-already-increasing-inequality-135992>.
- Social distancing measures in place as Transport for London increases services (2020), (19.06.2020) <https://www.railwaygazette.com/metros/social-distancing-measures-in-place-as-transport-for-london-increases-services/56537.article>.
- Stone, T. (2020). Covid-19: London to rapidly expand space for cycling and walking, post-lockdown. (19.06.2020) <https://www.trafficechnologytoday.com/news/covid-19-news/covid-19-london-to-rapidly-expand-space-for-cycling-and-walking-post-lockdown.html>.
- Vercouteren, Z. (2020). Combatting COVID-19 Through Innovation and Collaboration. (02.06.2020) <https://www.oecd-forum.org/users/82283-zeger-vercouteren/posts/combating-covid-19-through-innovation-and-collaboration>.
- Watts, E. (2020). What Rome Learned From the Deadly Antonine Plague of 165 A.D. April 28. (26.06.2020) <https://www.smithsonianmag.com/history/what-rome-learned-deadly-antonine-plague-165-d-180974758/>.
- Wright, C. (2020). Local government fighting Covid-19. *The Round Table The Commonwealth Journal of International Affairs*, 109 (3), DOI: 10.1080/00358533.2020.1763017, 20 May, pp. 338-339. (25.06.2020) <https://www.tandfonline.com/loi/ctrt20>.
- <https://www.britannica.com/event/influenza-pandemic-of-1918-1919>. A Temporary Hospital in Camp Funston, Kansas, During the 1918–19 Influenza Pandemic (26.06.2020)
- <https://www.bbc.com/news/in-pictures-52564371> (26.06.2020)
- <https://bbc.com/news/uk-52620556> (16.06.2020)
- <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-28/corpses-in-hyde-park-london-s-worst-case-plan-for-coronavirus> (15.05.2020)
- <https://www.cityoflondon.gov.uk/services/health-and-wellbeing/Pages/covid-19.aspx> (19.06.2020)
- <https://www.cityoflondon.gov.uk/services/transport-and-streets/Documents/covid-19-city-streets-explaining-the-changes.pdf> (19.06.2020)
- <https://www.coronavirus-statistiques.com/stats-pays/covid-19-cases-uk/>(22.06.2020)

<https://www.ft.com/content/b689da57-eb8d-3808-9a1c-28cd6a754fb0> (16.06.2020)

<https://data.london.gov.uk/dataset/coronavirus--covid-19--cases> (26.06.2020)

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/bame> (22.06.2020)

<https://www.england.nhs.uk/statistics/statistical-work-areas/> (22.06.2020)

<https://www.gov.uk/government/organisations/department-of-health-and-social-care>, (22.06.2020)

<https://www.growthhub.london/get-support/> (16.06.2020)

<https://www.growthhub.london/covid-19-coronavirus-support-for-businesses-and-employers/> (16.06.2020)

<https://www.gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres-and-green-spaces-covid-19/4-management-of-urban-centres> (19.06.2020)

<https://www.gov.uk/guidance/safer-public-places-urban-centres-and-green-spaces-covid-19/5-management-of-green-spaces> (19.06.2020)

<https://londongrowthhub.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2020/06/15125435/Guidance-on-use-of-face-coverings.pdf> (16.06.2020)

<https://www.london.gov.uk/updates/news-feed> (19.06.2020)

<https://britannica.com/event/>(26.06.2020)

<https://www.london.gov.uk/coronavirus/social-distancing-guidance> (16.06.2020)

<https://www.londonist.com/london/history/> (26.06.2020)

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2020/7/pdfs/ukpga_20200007_en.pdf (15.05.2020)

<https://nfrnline.com/supplier-information-covid-19/the-retail-mutual-launches-openforbusiness-campaign-to-support-independents/> (16.06.2020)

<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/cities-policy-responses-fd1053ff/>, Cities Policy Responses (12.05.2020)

<https://payitforward.london.gov.uk/about-us> (16.06.2020)

<https://www.railwaygazette.com/metros/social-distancing-measures-in-place-as-transport-for-london-increases-services/56537.article> (16.06.2020)

<https://www.theguardian.com/politics/2020/apr/12/boris-johnson-leaves-hospital-as-he-continues-recovery-from-coronavirus> (15.05.2020)

<https://www.thoughtco.com/how-to-avoid-the-plague-1783792> (26.06.2020)

<https://twitter.com/mayoroflondon> (19.06.2020)

<https://twitter.com/TheColonyTX/status/1272939667713863681/photo/1> (16.06.2020)

<https://twitter.com/mayoroflondon> (19.06.2020)

<https://www.un.org/press/en/2014/sc11566.doc.htm> (23.06.2020)

<https://www.un.org/development/desa/en/news/population/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (15.05.2020)